

Sähköinen puolesta-asiointi sosiaali- ja terveydenhuollossa – Yleiskuvaus

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)

PL 30 (Mannerheimintie 166)

00271 Helsinki

Telephone: 029 524 6000

www.thl.fi

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Versio	Päiväys	Muokkaaja	Kuvaus
1.0	5.3.2019		Ensimmäinen versio
1.1	9.9.2019	AP	Muutettu apteekkiasioinnin ja sosiaalihuollon valtuuskoodien toimivallan kuvaukset vastaamaan virallisesti hyväksytyjä toimivallan kuvauksia, jotka on julkaistu Suomi.fi-valtuuksissa.

Vanhentunut

Sisällys

1 Johdanto	4
2. Puolesta-asioinnin lähtökohdat ja toimintaympäristö	5
2.1. Puolesta-asiointia ohjaava lainsäädäntö ja muu sääntely	5
2.2. Puolesta-asioinnin käsitteet	6
2.3. Puolesta-asiointiin liittyvät sidosryhmät	9
2.4. Suomi.fi-valtuudet	10
2.5. Puolesta-asioinnin kuvaus	11
2.6. Sähköisen puolesta-asioinnin nykytila	12
3. Alaikäisen puolesta asiointi	13
3.1. Yleistä	13
3.2. Puolesta-asioinnin prosessit	16
3.2.1 Huoltajan puolesta-asioinnin oikeuden tarkistus sähköisessä asiointissa	17
3.2.2. Huoltajan puolesta-asioinnin oikeuden tarkistus asiointipisteessä	19
4. Valtakirja-asiointi	20
4.1. Yleistä	20
4.2. Terveystieteiden valtuutus ja valtuuskoodi	21
4.3. Apteekkiasioinnin valtuutus ja valtuuskoodi	22
4.4. Sosiaalihuollon valtuutus ja valtuuskoodi	22
4.5. Asiakategoriat	24
4.6. Valtakirjan luominen ja valtakirjalla asiointi	24
5. Sähköiseen puolesta-asiointiin liittyvät linjaukset sosiaali- ja terveydenhuollossa	25
5.1. Puolesta-asiointia koskevat linjaukset ja rajaukset	25
5.2. Alaikäisen puolesta-asiointiin liittyvät linjaukset ja rajaukset	26
5.3. Valtakirja-asiointia koskevat linjaukset	27
6. Sähköisen puolesta-asioinnin ohjeet ja määräykset	29

1 Johdanto

Dokumentti tarjoaa yleiskuvauksen sähköiseen puolesta-asiointiin sosiaali- ja terveydenhuollossa. Dokumentti on tarkoitettu sähköisiä asiointipalveluita tuottaville tahoille ja organisaatioille, jotka ovat ottamassa käyttöön sähköistä asiointia.

Puolesta-asiointi käsittää alaikäisen huoltajuuteen perustuvan puolesta-asiointin, valtakirjaan perustuvan puolesta-asiointin ja edunvalvonnan. Sähköisen puolesta-asiointin edellytyksenä on, että henkilön oikeudesta asioida toisen puolesta voidaan varmistua sähköisessä palvelussa. *Tässä dokumentissa kuvataan huoltajuuteen ja valtakirjaan perustuva sähköinen puolesta-asiointi. Edunvalvontatiedot eivät ole sähköisesti hyödynnettävissä tällä hetkellä. Puolesta-asiointin oikeutuksen tarkistaminen on toteutettu VRK:n ylläpitämään valtakunnalliseen [Suomi.fi-valtuuksiin](https://www.suomi.fi/valtuuksien).*

Aiemmin tehdyissä esiselvityksissä ja saadun asiakaspalautteen perusteella alaikäisen lapsen asioiden hoito on todettu tarpeellisimmaksi ja samalla selkeimmäksi puolesta-asiointin tarpeeksi sosiaali- ja terveydenhuollossa. Huoltajien mahdollisuus asioida alaikäisen lapsen puolesta on ensisijainen käyttötilanne, ja se on toteutettu valtakunnalliseen Suomi.fi-valtuuksiin.

Toinen keskeinen esille noussut puolesta-asiointin tarve liittyy sähköiseen valtuuttamiseen ja sosiaali- ja terveysasioiden hoitoon sähköisellä valtakirjalla. Valtakirja-asiointiin liittyy itse asiointitapahtuman lisäksi myös valtakirjan tekeminen, hyväksyminen ja mitätöiminen. Kaikki itse valtakirjaan kohdistuvat käyttötapahtumat on toteutettu Suomi.fi-valtuuksissa. Sähköisissä asiointipalveluissa valtakirjan hyödyntäminen tapahtuu Suomi.fi-valtuuksien kautta.

Puolesta-asiointin edellytyksenä on, että henkilön oikeudesta asioida toisen puolesta voidaan varmistua. Nykyisistä perustietovarannoista väestötietojärjestelmä (VTJ) tarjoaa organisaatioiden ja tietojärjestelmäpalveluiden käyttöön henkilön huoltajuuteen liittyviä tietoja. Yhtenäinen säännöstö tarjolla olevien tietojen käyttöön on sähköisten palveluiden toimintaedellytys. Tietovarannon tietoja hyödyntää Suomi.fi-valtuudet, joka tarjoaa yhtenäiseen säännöstöön perustuvan puolesta-asiointin oikeuden varmentamisen.

Terveydenhuollon palveluita varten Suomi.fi-valtuuksissa on valmius valtakirja-asiointiin (terveydenhuollon asioiden hoito). Sosiaalihuollon palveluissa tarvittavan valtakirjan määrittelyt on toteutettu tämän yleiskuvauksen yhteydessä.

Sähköinen puolesta-asiointi edunvalvontamääräyksen perusteella ei ole vielä mahdollista. Edunvalvojen sähköinen asiointi päämiehen puolesta tulee mahdolliseksi, kun edunvalvontatieto ja edunvalvontapäätöksen sisältö kyetään tuottamaan Suomi.fi-valtuuksien hyödynnettäväksi.

2. Puolesta-asiointin lähtökohdat ja toimintaympäristö

2.1. Puolesta-asiointia ohjaava lainsäädäntö ja muu sääntely

Puolesta-asiointia ja edunvalvontaa ohjaavat seuraavat lait:

- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä (159/2007)
- Sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista (298/2009)
- Laki sähköisestä lääkemääräyksestä (61/2007)
- Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (potilaslaki) (785/1992)
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (asiakaslaki) (812/2000)
- Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (asiakirjalaki) (254/2015)
- Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983)
- Laki holhustoimesta (442/1999)
- Lastensuojelulaki (417/2007 22 §)
- Adoptiolaki (22/2012)
- Isyyslaki (11/2015)
- Äitiyslaki (253/2018)
- Laki edunvalvontavaltuudesta (648/2007)
- Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929)
- Laki väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista (661/2009)

Kanta-palveluita ohjaa pääasiassa laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä sekä laki sähköisestä lääkemääräyksestä. Alaikäisen potilaan tiedot saa luovuttaa kansalaisen käyttöliittymän (Omakanta) kautta potilaan lisäksi hänen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen. Potilaslain 9 §:n mukaan potilaan laillisella edustajalla taikka lähiomaisella tai muulla läheisellä on tietyissä tapauksissa oikeus saada tarpeelliset tiedot potilaan terveydentilasta. Tämän nojalla sosiaali- ja terveydenhuollossa alaikäisten tiedot ovat pääsääntöisesti huoltajien käytettävissä.

Tietojen luovutuksessa on tällöin otettava huomioon, mitä potilaan asemasta ja oikeuksista annetun lain, potilaslain (785/1992) 9 §:n 2 momentissa säädetään alaikäisen potilaan oikeudesta kieltää terveydentilaansa koskevien tietojen antaminen potilaan huoltajalle tai muulle lailliselle edustajalle. Jos alaikäinen potilas on ammattilaisen arvion mukaan ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenevä päättämään hoidostaan, hänellä on oikeus kieltää terveydentilaansa ja hoitoonsa koskevien tietojen antaminen huoltajalleen tai muulle lailliselle edustajalleen.

Hallituksen esityksen pykäläkohtaisissa perusteluissa todetaan, että yli 12-vuotias lapsi voidaan käytännössä miltei aina katsoa kypsäksi ottamaan kantaa hoitoonsa. Joissain tapauksissa viranomainen voi rajoittaa tätä oikeutta alaikäisen edun suojaamiseksi.

Samoin potilaslain mukaan alaikäinen voi itse antaa suostumuksen tai kiellon tietojensa luovutukseen, jos hän on potilaslain 7 §:ssä tarkoitetulla tavalla kykenevä ikänsä ja kehitystasonsa perusteella itse päättämään hoidostaan. Muutoin alaikäisten puolesta suostumuksen voi antaa hänen huoltajansa tai muu laillinen edustaja.

Alaikäisen oikeuksissa on otettava myös huomioon lait sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista (254/2015) ja sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista (812/2000), joissa säädetään alaikäisen oikeudesta kieltää tietojensa näyttäminen lailliselle edustajalleen. Asiakirjalain 12 §:n mukaan alaikäinen asiakas voi asiakaslain 11 §:n 3 momentin perusteella kieltää asiakastietojensa antamisen lailliselle edustajalleen

painavasta syystä ikänsä, kehitystasonsa ja asian laadun perusteella. Mikäli alaikäinen asiakas kieltää tietojensa luovutuksen, on kieltö ja sen perusteeksi esitetty painava syy kirjattava. Jos alaikäisen kieltö-oikeus evätään siksi, ettei alaikäinen asiakas ole esittänyt 1 momentissa tarkoitettua painavaa syytä kiellolle, tai siksi, että tietojen antamatta jättämisen katsotaan olevan selvästi vastoin alaikäisen asiakkaan omaa etua, on asiakasasiakirjaan kirjattava myös ratkaisun perustelut. Jos alaikäinen tai hänen laillinen edustajansa ovat asianosaisena sosiaalihuoltoa koskevassa asiassa, laillisella edustajalla on kuitenkin oikeus tiedonsaantiin siten kuin viranomaisen toiminnan julkisuudesta annetun lain 11 §:ssä säädetään.

Sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella voidaan antaa tarkempia säännöksiä tiedonsaantia, hoidon toteuttamista ja seurantaa koskevien tietojen sisällöstä ja niiden liittämistä käyttöliittymään sekä siitä, miten tiedot annetaan käyttöliittymän kautta ja miten alaikäisen potilaan huoltajan tai laillisen edustajan oikeus saada tietoja toteutetaan.

2.2. Puolesta-asioinnin käsitteet

Taulukko 1. Puolesta-asiointiin liittyvät termit ja käsitteet

Käsite	Selite
Puolesta-asiointi	toiminta, jossa henkilö hoitaa toisen henkilön tai yrityksen puolesta tämän asioita Oikeus puolesta-asiointiin voi syntyä joko valtuutuksella, edunvalvontamääräyksellä tai henkilöiden välisen perhesuhteen kautta ilman erillistä valtuutusta, esimerkiksi silloin, kun puolesta-asioiva on puolesta-asioinnin kohteena olevan henkilön huoltaja. Tällöin puolesta-asiointi perustuu huoltajan lakisääteisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin.
Puolesta-asioiva (henkilö)	luonnollinen henkilö, jolla on oikeus hoitaa asioita toisen henkilön tai yrityksen puolesta
Valtuuttaja eli päämies	luonnollinen henkilö, joka antaa toiselle henkilölle (valtuutettu) valtuuden asioida puolestaan [16]
Valtuutettu eli asiamies	luonnollinen henkilö, joka on saanut valtuuden asioida toisen henkilön (valtuuttajan) puolesta [16]
Valtakirja	asiakirja, jolla luonnollinen henkilö valtuuttaa toisen henkilön asioimaan puolestaan Valtakirjan avulla henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön tekemään oikeustoimia puolestaan. Valtakirjan antajaa kutsutaan valtuuttajaksi tai päämieheksi ja vastaanottajaa puolestaan valtuutetuksi tai asiamieheksi. Valtakirjoja on yleisesti tyypitelty niiden laajuuden ja kohdentamisen mukaan seuraavasti: avoin valtakirja, yleisvaltakirja ja yksilöity valtakirja. Yksilöity valtakirja rajaa valtuudet kaikista tarkimmin tiettyyn asiaan, joka voi olla esimerkiksi yksittäinen oikeustoimi. Yleisvaltakirja puolestaan antaa laajemmat valtuudet jonkin tietyn asiakokonaisuuden hoitamiseen. Sähköisessä puolesta-asioinnissa käytetään yksilöityä valtakirjaa. Valtakirjan tehdään tällöin sähköisesti ja se laaditaan ja tallennetaan määrämuotoiseen, sähköisesti luettavaan muotoon. Valtuutuksella luodaan valtuus [16].
Valtuus	oikeus asioida toisen luonnollisen henkilön tai oikeushenkilön puolesta tietyssä asiassa [16]
Valtuutus	valtuuden myöntäminen luonnolliselle henkilölle puolesta asiointia varten Valtuutuksella luodaan valtuus, joka antaa oikeuden asioida toisen puolesta. Valtuutus

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

	toteutetaan sähköisessä puolesta asiointissa sähköisellä valtakirjalla [16].
Huoltaja	henkilö, joka vastaa lapsen huollosta kokonaan tai osittain [14] Avoliitossa syntyneen lapsen huoltajia ovat molemmat vanhemmat. Huoltaja voi asioida huollettavan puolesta eri asioissa. Tieto huoltajasta on merkitty väestötietojärjestelmään (VTJ). Lapsen huollolla tarkoitetaan lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa. Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta, kasvatuksesta, asuinpaikasta sekä muista henkilökohtaisista asioista. Huoltajalla on oikeus saada tietoa lasta koskevista asioista eri viranomaisilta ja huoltaja myös edustaa lasta tätä koskevassa asiassa.
Huoltajuussuhteen muodot	alaikäisen lapsen ja tämän huoltajien välisiä suhteita kuvaavat muodot Suomi.fi-valtuudet tarkistaa huoltajuussuhteen muodon väestötietojärjestelmästä. Vain väestötietojärjestelmästä löytyvä huoltajuustieto mahdollistaa puolesta-asiointin sähköisissä palveluissa.
Yhteishuolto	lapsen huolto, jossa vanhemmat päättävät yhdessä lapsen asioista Lapsenhuoltolain (1983/361) periaatteena on, että lapsen etu toteutuu parhaiten silloin, kun vanhemmat yhdessä vastaavat lapsensa huollosta. Molemmat huoltajat on merkitty huoltajiksi väestötietojärjestelmään.
Rajoitettu yhteishuolto	yhteishuolto, jossa toisella huoltajalla on päätösvalta tuomioistuimen määräämissä yksilöidyissä tehtävissä Tällainen tuomioistuimen tehtävänjakomääräys voi koskea päätöksentekoa esimerkiksi nimestä, päivähoitopaikasta, koulusta, terveydenhoidosta, uskonnosta ja/tai passista. Rajoitetusta yhteishuollosta kirjataan väestötietojärjestelmään vain tieto siitä, että "huolto on jaettu". Lapsen huoltaja joutuu osoittamaan huoltajan oikeutensa tuomioistuimen päätöksellä asioidessaan viranomaisten kanssa [13]. Tieto huollonjakomääräyksestä estää puolesta-asiointin sähköisissä palveluissa.
Yksinhuolto	lapsen huolto, jossa toinen vanhemmista voi päättää yksin lapsen asioista Kun vain toinen vanhemmista on lapsen huoltaja, voi hän yksin tehdä lasta koskevat päätökset. Viranomaiset (esim. päiväkotia, koulu, terveydenhoito, sosiaalitoimi) antavat lasta koskevat tiedot vain huoltajalle ja vain huoltajan erikseen antamalla luvalla toiselle vanhemmalle. [13] Toiselle vanhemmalle voidaan kuitenkin vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistaa oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. Vanhemman, joka ei ole lapsen huoltaja, on osoitettava oikeutensa saada lasta koskevia tietoja vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, koska tiedonsaantioikeutta ei kirjata väestötietojärjestelmään [13]. Tiedon puuttuminen väestötietojärjestelmästä estää sähköisen puolesta-asiointin.

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Sijaishuolto	<p>lapsen huolto, joka on tuomioistuimen päätöksellä uskottu vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle tähän päätökseen suostumuksensa antaneelle henkilölle</p> <p>Sijaishuolto ei vapauta vanhempia heidän elatusvastuustaan eikä tuota sijaishuoltajalle elatusvelvollisuutta lasta kohtaan. Lapsen asuessa pysyvästi jonkun muun kuin vanhempansa luona, tuomioistuin voi määrätä huollon vanhempien sijaan muulle henkilölle. Sijaishuoltajan määräämisellä lakkautetaan vanhempien/vanhemman huoltosuhde lapseen. Jos vanhemmat tai toinen heistä ovat lapsensa huoltajia, voi tuomioistuin uskoa lapsen huollon vanhempien sijasta yhdelle tai useammalle henkilölle vain, jos tähän on lapsen kannalta erittäin painavia syitä. [13] Sijaishuoltaja merkitään väestötietojärjestelmään lapsen huoltajaksi.</p>
Oheishuolto	<p>lapsen huolto, joka on tuomioistuimen päätöksellä uskottu vanhempien ohella yhdelle tai useammalle tähän päätökseen suostumuksensa antaneelle henkilölle</p> <p>Oheishuolto ei vapauta vanhempia heidän elatusvastuustaan eikä tuota oheishuoltajalle elatusvelvollisuutta lasta kohtaan. Oheishuoltaja toimii vanhempien/vanhemman ohella lapsen huoltajana.[13] Oheishuoltaja merkitään väestötietojärjestelmään lapsen huoltajaksi.</p>
Vajaavaltainen	<p>holhoustoimilain (442/1999) mukaan vajaavaltaiseksi julistettu alaikäinen tai täysi-ikäinen henkilö</p> <p>Vajaavaltaisuudella tarkoitetaan sellaista oikeudellista asemaa, jossa henkilö ei saa itse kokonaan tai osittain päättää itseään koskevista oikeudellisista toimista.</p> <p>Vajaavaltaiseksi julistetun henkilön taloudellisia ja muita asioita hoitaa edunvalvoja.</p>
Edunvalvoja	<p>luonnollinen henkilö, joka hoitaa holhousviranomaisen tai tuomioistuimen määräämänä vajaavaltaisen taloudellisia asioita tai valvoo muuten hänen etuaan [14]</p> <p>Edunvalvojan tulee huomioida päämiehen tahto ja toiveet sekä pyrkiä hyvään yhteistyöhön hänen kanssaan. Henkilöä koskevien asioiden hoitoon osoitettu määräys kattaa sosiaali- ja terveydenhuollon asioiden hoitamisen. Maistraatti voi määrätä edunvalvojan, mikäli henkilö itse on hakenut edunvalvojan määräämistä ja pyytänyt, että tietty henkilö määrättäisiin hänen edunvalvojakseen. Maistraatissa voidaan päämiehen suostumuksella vahvistaa edunvalvonta. Mikäli hakija ei kykene ymmärtämään, mitä edunvalvojan määrääminen hänen kannaltaan merkitsee, maistraatti ei voi määrätä edunvalvojaa. Käräjäoikeuden asiana on tällöin määrätä edunvalvoja, samoin kuin niissä tapauksissa, joissa hakemus edunvalvojan määräämiseksi on tullut muulta kuin henkilöltä itseltään. Myös lapselle voidaan lastensuojeluasiassa määrätä edunvalvoja käyttämään huoltajan sijasta puhevaltaa.</p>
Edunvalvontavaltuus	<p>valtuutus, jonka perusteella henkilö oikeuttaa toisen henkilön edustamaan itseään taloudellisissa tai muissa asioissa siinä tapauksessa, ettei hän terveydentilansa tai muun vastaavan syyn vuoksi kykene huolehtimaan asioistaan [15]</p> <p>Henkilö voi itse tehdä edunvalvontavaltuutuksen ennakkoon tulevaisuutta varten (edunvalvontavaltuutuksesta annetun laki (648/2007). Maistraatti vahvistaa edunvalvontavaltuutuksen tilanteissa, joissa henkilön tila on muuttunut vastaamaan edunvalvontavaltuutuksessa kuvattua tilannetta. Edunvalvontavaltuutuksessa valtuuttaja nimeää valtuutetun, joka on suostunut tehtävään sekä määrittelee asiat, jotka valtuutus kattaa.</p>

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

	Edunvalvontavaltuus on tehtävä kirjallisesti kahden esteettömän todistajan ollessa samanaikaisesti läsnä.
Sähköinen asiointipalvelu	organisaation tarjoamien palvelujen hyödyntäminen tieto- ja viestintätekniikan keinoin Sähköisessä asiointissa voidaan hyödyntää Suomi.fi-valtuuksia tarkastettaessa valtuuksia toisen puolesta asiointiin. Sähköiset asiointipalvelut voivat ottaa puolesta-asiointiin käyttöön hyväksynnän ja palvelun konfiguroinnin jälkeen. Väestörekisterikeskus julkaisee liittymisen ohjeet.
Suomi.fi-valtuudet	Suomi.fi-palvelun osa, jonka avulla voidaan tarkistaa valtuudet toimia toisen henkilön tai yrityksen puolesta Suomi.fi-valtuudet sisältää seuraavat osiot ja ominaisuudet: Valtuusrekisteri, sähköisten valtakirjojen luonti- ja hallintakäyttöliittymät, puolesta-asiointioikeuden tarkistusrajapinta, sääntömoottori, hallintakäyttöliittymä, liitännät tietojen lähteenä oleviin kansallisiin perusrekistereihin, esim. väestötietojärjestelmä (VTJ), Kaupparekisteri, yritys- ja yhteisötietojärjestelmä (YTJ).
Sääntömoottori	Suomi.fi-valtuuksien sisältämä ominaisuus, jonka avulla päätellään puolesta-asiointiin oikeus Jokainen asiointipalvelu on valinnut säännöt Suomi.fi-valtuuksien sääntömoottorista ja näiden sääntöjen konfiguraatioita asiointipalvelun pääkäyttäjät voivat hallita hallintakäyttöliittymän avulla.
Väestötietojärjestelmä (VTJ)	väestörekisterikeskuksen tarjoama ja ylläpitämä valtakunnallinen, sähköinen rekisteri, joka sisältää perustiedot Suomen kansalaisista ja Suomessa vakinaisesti asuvista ulkomaalaisista Huoltajien oikeus puolesta-asiointiin varmistetaan väestötietojärjestelmän tiedoista. Suomi.fi-valtuudet kysyy oikeuteen liittyvät tiedot väestötietojärjestelmästä.
Valtuutusrekisteri	puolesta-asiointia varten luotujen ja vahvistettujen valtuuksien kansallinen tietovaranto [7]
Kanta-palvelut	Kelan tarjoamat ja ylläpitämät sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnalliset tietojärjestelmäpalvelut asiakastietojen ja hyvinvointitietojen käsittelyä varten Kanta-palvelu tarkistaa oikeuden puolesta-asiointiin Suomi.fi-valtuuksista. Puolesta-asiointiin oikeuden omaava henkilö voi katsella huollettavan tai päämiehen terveystietoja Omakannan kautta.

Katso lisää: <https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/palvelukuvaus/>

2.3. Puolesta-asiointiin liittyvät sidosryhmät

Sosiaali- ja terveydenhuollossa puolesta-asiointia kehitetään yhteistyössä valtiovarainministeriön, Väestörekisterikeskuksen, sosiaali- ja terveysministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen sekä Kelan kanssa. Puolesta-asiointiin kokonaisuuteen liittyy myös muita sidosryhmiä.

Taulukko 2. Sidosryhmäorganisaatiot

ORGANISAATIO	ROOLI
Valtiovarainministeriö VM	Suomi.fi-valtuuksien rahoitus. Palvelun kytkeminen osaksi kansallista palveluarkkitehtuuria.
Väestörekisterikeskus VRK	Toteuttaa Suomi.fi-valtuudet osana kansallisen palveluarkkitehtuurin kehittämisohjelmaa hyödyntäen väestötietojärjestelmää sekä muita perustietovarantoja. Palvelun ratkaisukuvauksen tuottaminen ja tuotteistus.
Sosiaali- ja terveysministeriö STM	Sosiaali- ja terveydenhuollon lainsäädännön tulkinta ja muutokset. Yhteys kansalliseen kokonaisarkkitehtuuriin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kokonaisuuksien rahoitus.
Terveyden ja hyvinvoinnin laitos THL	Puolesta-asioinnin määrittelyiden tuottaminen, sosiaali- ja terveydenhuollon erityispiirteiden huomioiminen sekä Kanta-palveluiden kehitystyön ohjaus.
Kela	Puolesta-asioinnin käyttöönotto Omakannassa.
Maistraatti	Valtakunnallisen väestötietojärjestelmän ylläpito, sisältää muun muassa tietoja henkilöistä. Maistraatti tallentaa tiedot ja muutokset omalta toimialueeltaan.
Palveluntuottajat	Tuottavat sähköisiä asiointipalveluita, joissa hyödynnetään Suomi.fi-valtuuksia.
Sähköisten asiointipalvelujen toimittajat	Sähköisiä asiointipalveluja toteuttavat tietojärjestelmätoimittajat.

2.4. Suomi.fi-valtuudet

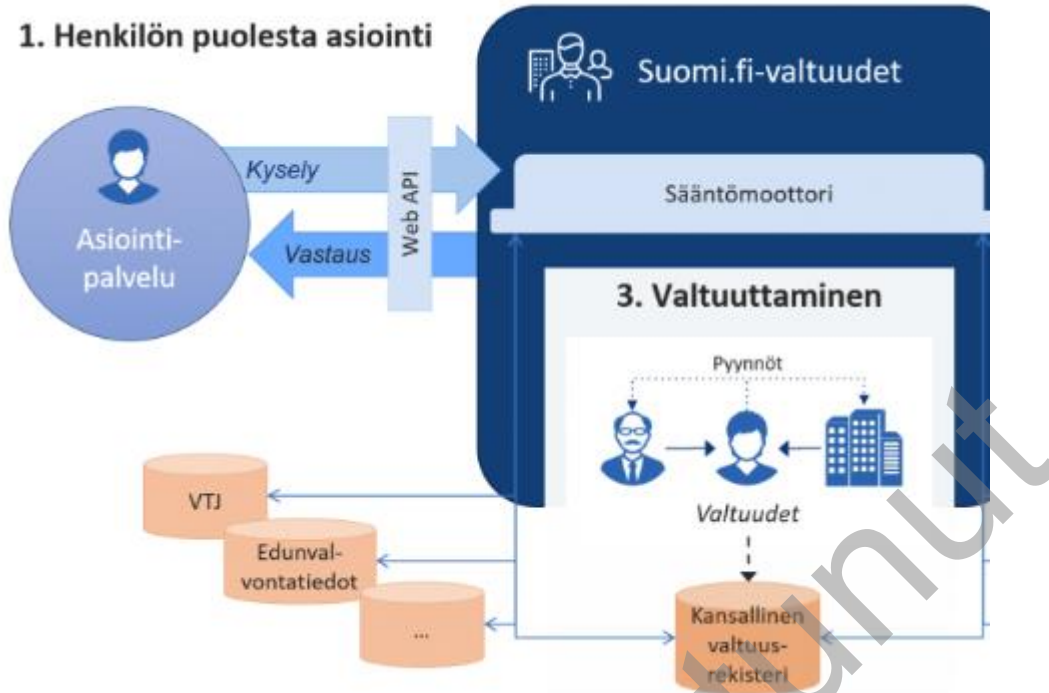
Suomi.fi-valtuuksissa henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön tai yrityksen asioimaan puolestaan valitsemisissaan asioissa. Henkilö voi myös pyytää valtuutta asioida toisen henkilön tai yrityksen puolesta ja hallinnoida valtuuksiaan keskitetysti. Suomi.fi-valtuuksissa myönnetyt valtuudet tallentuvat kansalliseen valtuusrekisteriin. Suomi.fi-valtuudet toimii taustalla useissa viranomaisten asiointipalveluissa, joissa sieltä tarkistetaan, voiko henkilö asioida toisen henkilön tai yrityksen puolesta (esimerkiksi voiko huoltaja asioida alaikäisen lapsensa puolesta tai voiko yrityksen nimenkirjoitusoikeuden haltija asioida yrityksen puolesta).

Henkilön asioidessa toisen puolesta sähköisessä asiointipalvelussa, tekee asiointipalvelu automaattisen kyselyn Suomi.fi-valtuuksiin. Suomi.fi-valtuudet palauttaa tiedon siitä, onko henkilöllä oikeutta tai valtuutta asioida toisen puolesta. Tiedot haetaan perustietorekistereistä (väestötietojärjestelmä ja holhousasioiden rekisteri) ja/tai valtuusrekisteristä

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

1. Henkilön puolesta asiointi

Kuva 1. Henkilön puolesta-asiointi [5]

Ajankohtainen Suomi.fi-valtuuksien sisältö ja ohjeistus löytyvät verkkosivulta suomi.fi [5].

2.5. Puolesta-asiointin kuvaus

Puolesta-asiointilla tarkoitetaan sekä henkilöiden että yritysten puolesta-asiointia. Yleiskuvauksessa käsitellään henkilön puolesta-asiointia.

Henkilön puolesta-asiointi sosiaali- ja terveydenhuollossa perustuu kolmeen lähtökohtaan: huoltajuuteen, valtakirjaan tai edunvalvontaan. Tässä yleiskuvauksessa käsitellään huoltajuuteen ja valtakirjaan perustuva puolesta-asiointi. Lisätietoa edunvalvontavaltuutuksesta ja -määräyksestä löytyy verkkosivuilta www.maistraatti.fi

- **Huoltajuuteen perustuva puolesta-asiointi.**
 - Huoltajat voivat asioida alaikäisen lapsensa puolesta
 - Oikeus on voimassa silloin, kun huoltajuussuhde on olemassa
- **Valtakirjaan perustuva puolesta-asiointi.**
 - Henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön asioimaan hänen puolestaan
 - Valtuuttaja määrittelee valtuutuksen keston
 - Valtuuttaja valitsee asiakokonaisuuden, johon valtuutus kohdistuu
- **Edunvalvontaan perustuva puolesta-asiointi**
 - **Edunvalvontavaltuutukseen perustuva puolesta-asiointi**
 - Edunvalvontavaltuutuksella henkilö voi itse etukäteen järjestää asioidensa hoidon sen varalta, että hän tulee myöhemmin kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan. Valtuutus

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

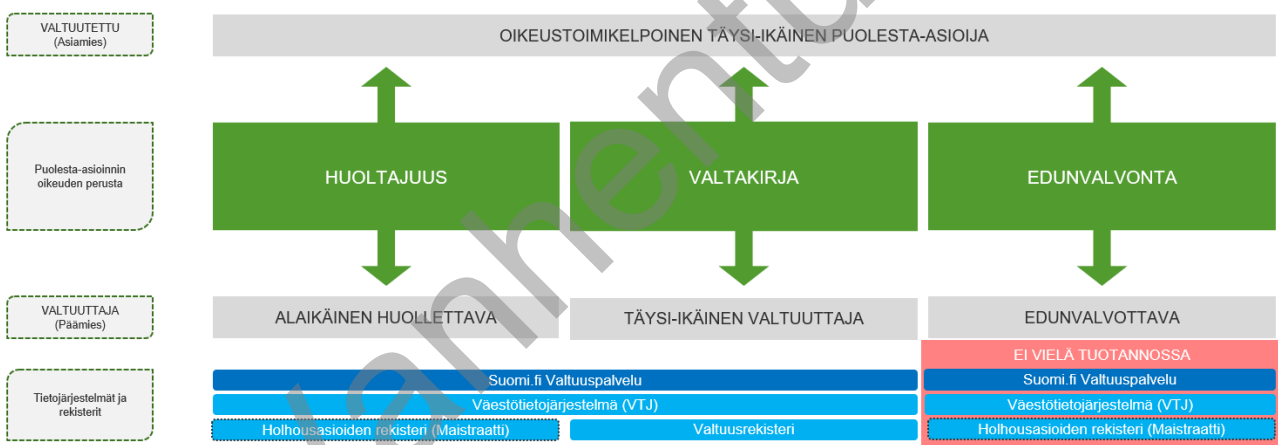
tulee voimaan vasta, kun maistraatti on sen vahvistanut. Valtuutettu voi pyytää vahvistamista, kun valtuuttaja on tullut kykenemättömäksi hoitamaan asioitaan.

- o **Edunvalvontamääräykseen perustuva puolesta-asiointi.**
 - Maistraatti tai käräjäoikeus määrää edunvalvojan asioimaan päämiehensä puolesta.

Huoltajuuteen perustuvan puolesta-asioinnin peruseriaatteena on käytännössä huoltajuussuhteen varmistaminen huoltajan ja huollettavan välillä. Huoltajuussuhteet ja oikeus puolesta-asiointiin tarkistetaan Suomi.fi-valtuuksista. Suomi.fi-valtuudet ei ota kantaa siihen, mitä puolesta-asioiva voi ja pystyy oikeudellaan tekemään. Rajaukset puolesta-asioivan oikeuksille määritellään kussakin sähköisessä asiointipalvelussa, jossa hyödynnetään Suomi.fi-valtuuksia.

Valtakirja-asioinnissa valtuuttaja antaa toiselle luonnolliselle henkilölle valtakirjalla oikeuden toimia hänen puolestaan. Huoltajuuteen perustuvasta puolesta-asioinnista poiketen valtakirjan antaja kohdentaa valtuutuksen asiakokonaisuuteen, jota valtakirja koskee. Tämän lisäksi valtakirjan antaja yksilöi valtuutuksen voimassaolon. Peruslähtökohta valtakirjan antamisessa on, että valtuuttajalla on oikeus ja mahdollisuus kohdentaa ja rajata, mitä puolesta-asioiva voi hänen puolestaan valtakirjalla tehdä.

Kuvassa 2. on kuvattu sähköisen puolesta-asioinnin kokonaisuus, jonka tietojärjestelmät ja rekisterit mahdollistavat. Puolesta-asioinnin hoitaa valtuutettu, joka on oikeustoimikelpoinen ja täysi-ikäinen luonnollinen henkilö. Valtuuttaja on päämies, joka voi olla alaikäinen, täysi-ikäinen tai edunvalvottava.

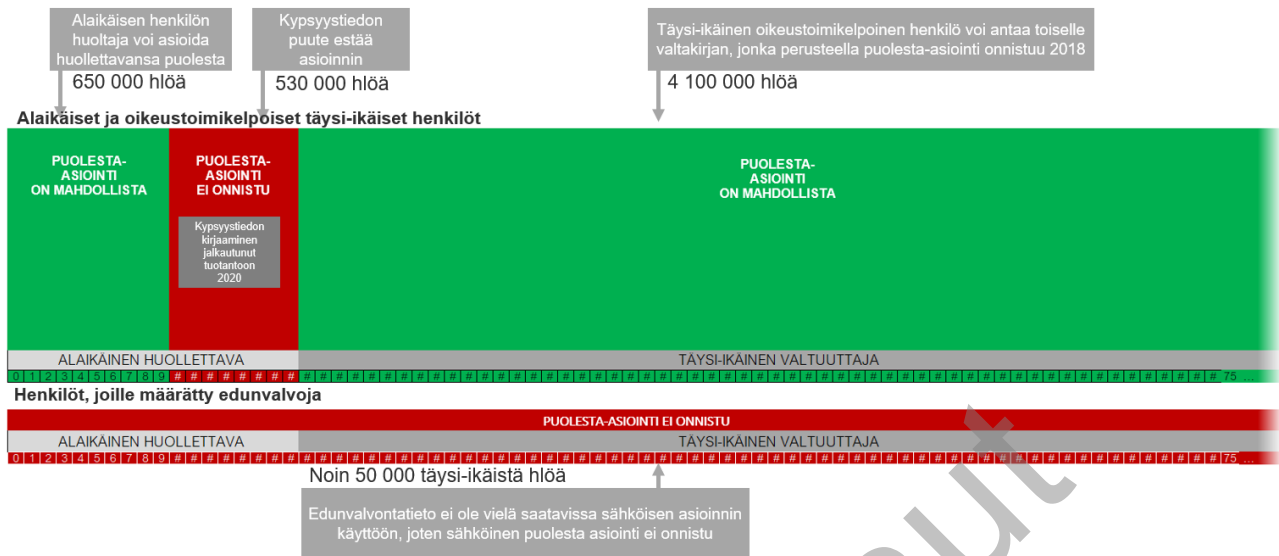
Kuva 2. Puolesta-asioinnin kokonaisuus

2.6. Sähköisen puolesta-asioinnin nykytila

Oikeus sähköiseen puolesta-asiointiin voidaan terveydenhuollossa tarkistaa kansallisen palvelun avulla alaikäisten huollettavien asiointissa ja valtakirja-asioinnissa (Kuva 3). Kanta-palvelujen Omakannassa asiointi alaikäisten puolesta on ollut mahdollista vuodesta 2016. Tällä hetkellä puolesta-asiointia voi hyödyntää myös muissa terveydenhuollon sähköisissä asiointipalveluissa, esimerkiksi Essoten Hyvis.fi-palvelussa, Raahan seudun hyvinvointikuntayhtymän Nettirassi.fi-palvelussa, Kainuun sotien OmaSote-palvelussa tai Oulunomahoito.fi-palvelussa.

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Kuva 3. Nykytilan kattavuus terveydenhuollon sähköisessä puolesta-asiointinnissa

Terveydenhuollossa asiointi alaikäisen puolesta on toteutettu vaiheittain. Tällä hetkellä huoltaja voi asioida alle 10-vuotiaan lapsensa puolesta Omakannassa. Asiointi alaikäisen puolesta laajenee koskemaan kaikkia alle 18-vuotiaita siinä vaiheessa, kun terveydenhuollon ammattihenkilöillä on mahdollisuus kirjata alaikäisen kannanotto tietojen luovuttamiseen huoltajalle sellaisessa muodossa, että tietojärjestelmät voivat sitä hyödyntää.

Terveydenhuollossa sähköinen valtakirja-asiointi on mahdollista Suomi.fi-valtuuksissa. Palvelua ei vielä kovinkaan laajasti hyödynnetä sähköisissä asiointipalveluissa. Omakannan suunnitelmissa on ottaa valtakirja-asiointi käyttöön vuonna 2019. Ajantasaisen tiedon Suomi.fi-valtuuksia hyödyntävistä asiointipalveluista voi tarkistaa verkko-osoitteesta: <https://www.suomi.fi/sivu/suomifi-valtuuksia-hyodyntavat-palvelut>.

Sosiaalihuollossa ei voida vielä hyödyntää kansallista palvelua puolesta-asiointin oikeuksien tarkistamiseksi sähköisissä asiointipalveluissa. Omakanta on otetaan sosiaalihuollon palveluissa käyttöön vuonna 2020.

3. Alaikäisen puolesta asiointi

3.1. Yleistä

Lapsen huolto kattaa lapsen henkilökohtaisten asioiden hoitoa. Lapsen huoltajia ovat hänen vanhempansa tai henkilöt, joille lapsen huolto on uskottu. Lapsen huolto päättyy, kun lapsi täyttää 18 vuotta tai jos hän sitä ennen menee avioliittoon. (Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 1983/361.)

Avioliitossa syntyneen lapsen huoltajia ovat molemmat vanhemmat, ellei toisin ole määrätty. Tieto huoltajista on merkitty väestötietojärjestelmään. Kun lapsi on syntynyt avioliiton ulkopuolella, tulee isyys selvittää isyyslain mukaisesti. Kun isyys on vahvistettu, isä merkitään lapsen viralliseksi huoltajaksi ja hän voi asioida

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

lapsen puolesta. Vanhemmat, jotka eivät ole keskenään avioliitossa, voivat sopia lapsen huollon uskomisesta molemmille tai vain toiselle vanhemmalle.

Lapsen huoltajat ovat yhteistoimintavelvollisia. Lapsen huoltajat vastaavat yhdessä lapsen huoltoon kuuluvista tehtävistä ja tekevät yhdessä lasta koskevat päätökset, ellei toisin ole säädetty tai määrätty.

Huoltaja myös edustaa lasta häntä koskevissa asioissa. Huoltajalla on oikeus päättää lapsen hoidosta ja muista henkilökohtaisista asioista. Huoltajalla on oikeus saada tietoa lasta koskevista asioista eri viranomaisilta. Holhoustoimilain 4 §:n mukaan alaikäisen edunvalvojina ovat hänen huoltajansa, ellei tuomioistuini ole vapauttanut huoltajaa edunvalvojan tehtävästä.

Puolesta-asioinnin oikeuden tarkistamiseksi käytetään väestötietojärjestelmästä saatavia tietoja. Väestötietojärjestelmästä ja Väestörekisterikeskuksen varmennepalveluista annetun lain (21.8.2009/661) nojalla valtion ja kuntien viranomaisille luovutetaan laissa tai asetuksessa säädetty tiedot ja niille säädettyjen tai määrättyjen tehtävien hoitamisessa tarpeelliset tiedot. Muusta tietojen luovuttamisesta säädetään 34 §:ssä seuraavaa: Väestötietojärjestelmään talletettuja yksittäisiä ja yksilöityjä henkilöitä koskevia tietoja voidaan käsitellä yhteys-, osoite- ja muussa vastaavassa tietopalvelussa henkilökohtaisia tai niihin verrattavia tavanomaisia yksityisiä käyttötarkoituksia varten. Tällaisessa palvelussa voidaan luovuttaa tietoja vain henkilön nykyisistä nimistä, osoitteesta ja muista yhteystiedoista sekä elossaolosta. Väestötietojärjestelmän tietoja voidaan luovuttaa vain, jos laissa säädetty edellytykset tietojen luovuttamiselle ovat olemassa. Lain 36 §:ssä säädetään turvakielosta, jonka mukaan, jos henkilöllä on perusteltu ja ilmeinen syy epäillä itsensä tai perheensä terveyden tai turvallisuuden tulevan uhatuksi, voidaan väestötietojärjestelmään hakemuksesta tallettaa turvakielto.

Suomi.fi-valtuuksien avulla voidaan tarkistaa henkilön valtuudet sekä toimivalta asioida sähköisesti toisen henkilön tai edustamansa yrityksen puolesta. Valtuuksia varmistettaessa sähköinen asiointipalvelu tekee automaattisen kyselyn Suomi.fi-valtuuksiin, joka palauttaa vastauksena, onko asioivalla oikeutta tai valtuutta asioida toisen puolesta.

Suomi.fi-valtuudet tarkistaa eri rooleista seuraavassa kuvassa olevat tekijät. Kuvaan vihreällä merkityt kohdat mahdollistavat puolesta-asioinnin ja punaisella olevat taas estävät puolesta-asioinnin. Harmaalla merkityt kohdat ovat asiointipalvelun valittavissa. Asiointipalvelu saa päättää, vaikuttaako ominaisuus puolesta-asioinnin oikeuteen.

HUOLLETTAVA (PÄÄMIES)	HUOLTAJA (ASIAMIES)	TOINEN HUOLTAJA
ELOSSA HETU voimassa	ELOSSA HETU voimassa	
HUOLTAJUUSSUHDE Asiamiehen HETU-kytketty	EDUNVALVONNASSA	
HUOLLONJAKOSOPIMUS TAI -MÄÄRÄYS Pois lukien asumiseen liittyvä. Ei tarkisteta, mikäli vain yksi huoltaja		
TURVAKIELTO Päämiehellä on turvakielto		TURVAKIELTO Muulla kuin asioivalla huoltajalla on turvakielto
HUOSTAANOTETTU		
IKÄRAJATARKISTUS		

Kuva 4. Suomi.fi-valtuuksien sääntömoottorin logiikka asiointissa huollettavan puolesta

Suomi.fi-valtuudet tarkistaa, löytyvätkö huollettavan ja huoltajan henkilötunnukset väestötietojärjestelmästä ja ovatko henkilöt elossa. Lisäksi tarkastetaan, ettei henkilö (huoltaja), joka haluaa asioida toisen puolesta, ole itse edunvalvonnassa.

Huoltajan tulee olla alaikäisen laillinen huoltaja. Jos henkilöä ei ole merkitty väestötietojärjestelmään alaikäisen huoltajaksi, ei alaikäisen puolesta voi asioida. Jos alaikäisen huollosta on olemassa huollonjakosopimus tai -määräys, vaikuttaa sopimuksen tai määräyksen sisältö puolesta-asiointiin oikeuteen. Jos sopimus koskee vain asumisjärjestelyitä, alaikäisen puolesta voi asioida.

Jos huollettavalla tai molemmilla hänen huoltajistaan on turvakielto, huollettavan puolesta ei voi asioida. Jos vain toisella huoltajalla on turvakielto, niin puolesta-asiointiin pystyy se huoltaja, jolla itsellään on turvakielto. Turvakielto estää sen huoltajan asiointiin, jolla ei ole turvakieltoa, koska turvakielton omaavan huoltajan tietoja ei voida tarkistaa. Asiointiin huoltajan oma turvakielto ei vaikuta asiointiin. Jos lapsella on turvakielto, ei kumpikaan vanhemmista pysty asiointiin lapsen puolesta. Näillä ehdoilla suojataan turvakielton alaisia tietoja.

Suomi.fi-valtuudet voi lisäksi määrittää muita sääntöjä, joiden täyttyessä asiointi estyy. Palvelun käyttö estyy, jos yksikin asetetuista tarkastussäännöistä toteutuu.

Jos huollettava on otettu huostaan, asiointipalvelu saa päättää, vaikuttaako huostaanotto puolesta-asiointiin oikeuteen. Lähtökohtaisesti huollettavan huostaanoton ei tule estää puolesta-asiointia silloin, kun huoltajuussuhde alaikäiseen on yhä voimassa.

Huollettavan ikä voi myös rajoittaa puolesta-asiointia. Nykytilanteessa STM on linjannut, että puolesta-asiointiin mahdollisuus voidaan tarjota alle 10-vuotiaiden huoltajille, koska vielä tällä hetkellä alaikäisen kyvykkyyden arviointiin ja mahdolliseen tietojen luovutuskieltoon liittyvät tiedot eivät tallennu kattavasti potilastietoihin. Kaikkien alaikäisten tiedot näkyvät huoltajalle Omakannassa, kun alaikäistä hoitavalla terveydenhuollon palveluntantajalla on käytössään potilastietojärjestelmä, jossa terveydenhuollon ammattihenkilöllä on mahdollisuus ottaa kantaa alaikäisen kyvykkyyteen päättää hoidostaan ja kirjata tieto luovuttamisen kiellosta. Vaatimukset potilastietojärjestelmille kuvataan toiminnallisessa määrittelydokumentissa: alaikäisen tietojen luovuttaminen huoltajille terveydenhuollossa [2].

Jos terveydenhuollon sähköinen asiointipalvelu ei mahdollista alaikäisen potilastietojen katsomista, voidaan näissä rajatuissa sähköisissä asiointipalveluissa mahdollistaa puolesta-asiointi myös 10–18-vuotiaiden huollettavien osalta.

Sosiaalihuollossa sähköisen puolesta-asiointiin oikeus perustuu samoihin huoltajuussääntöihin kuin terveydenhuollossa. Sosiaalihuollossa on linjattu, että puolesta-asiointi koskee alaikäisiä ilman ikärajoituksia, kuitenkin niin, että otetaan huomioon alaikäisen oikeus kieltää tietojensa luovuttaminen huoltajilleen [3]. Sen jälkeen kun terveydenhuollon siirtymäkausi on päättynyt ja potilastietojärjestelmiin tarvittavat muutokset on toteutettu, ei sosiaali- ja terveydenhuollossa ole käytössä ikärajaja asioitaessa huollettavien puolesta.

Sääntömoottorin säännöt on esitetty yksityiskohtaisesti eSuomi-palvelun verkkosivuilla:

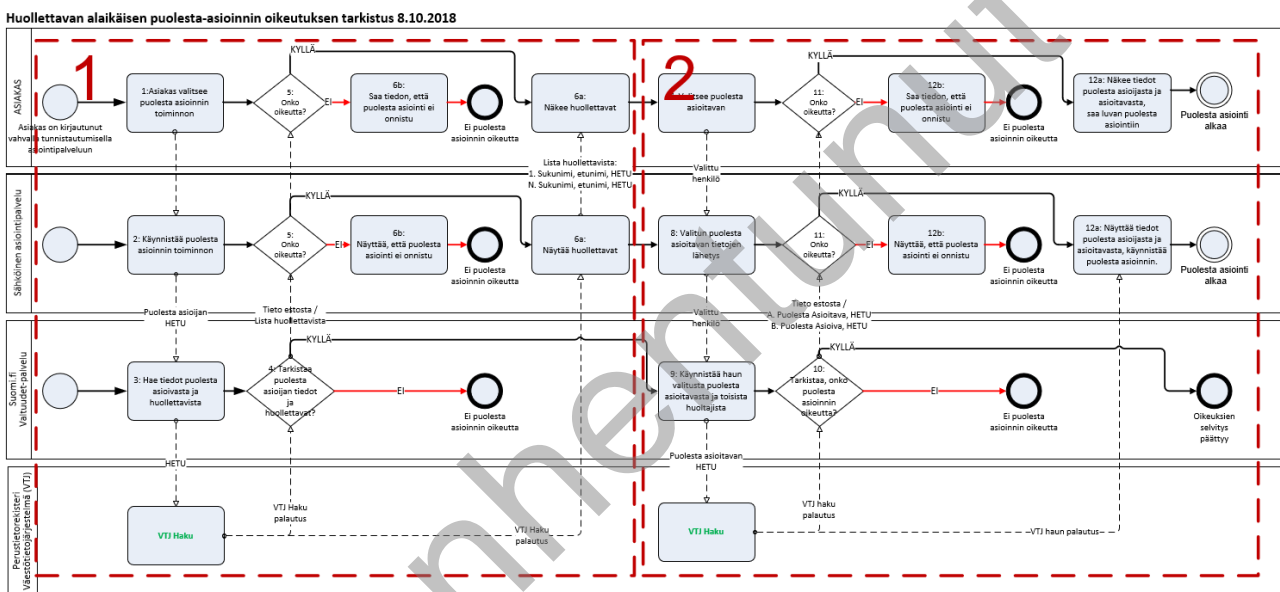
<https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/tekninen-aineisto/saantomootori-henkilon-puolesta-asiointi/>

3.2. Puolesta-asioinnin prosessit

Sähköinen asiointi alaikäisen puolesta perustuu olemassaoleviin perusrekisteritietoihin huoltajuussuhteista. Huoltajuussuhteiden ja muiden asiointioikeuteen liittyvien tietojen lähteenä on väestötietojärjestelmä. Väestötietojärjestelmä tarjoaa tiedot Suomi.fi-valtuuksille, joka palauttaa tietojen perusteella päätellyn vastauksen puolesta-asioinnin oikeudesta sitä hyödyntäville asiointipalveluille ja tietojärjestelmille. Prosessi etenee kaksivaiheisesti. Ensimmäisessä vaiheessa (1) tarkistetaan puolesta-asioivan tiedot ja haetaan hänellä rekisterissä olevat huollettavat. Toisessa vaiheessa (2) tarkistetaan puolesta-asioinnin oikeus puolesta-asioivan valitseman huollettavan osalta.

Keskustelussa on noussut esiin vaihtoehto, jossa puolesta-asioinnin tarkistus käynnistetään suoraan vaiheesta kaksi. Tämä edellyttää sitä, että sähköisellä asiointipalvelulla on jo olemassa ajantasaiset tiedot puolesta-asioivan huollettavista.

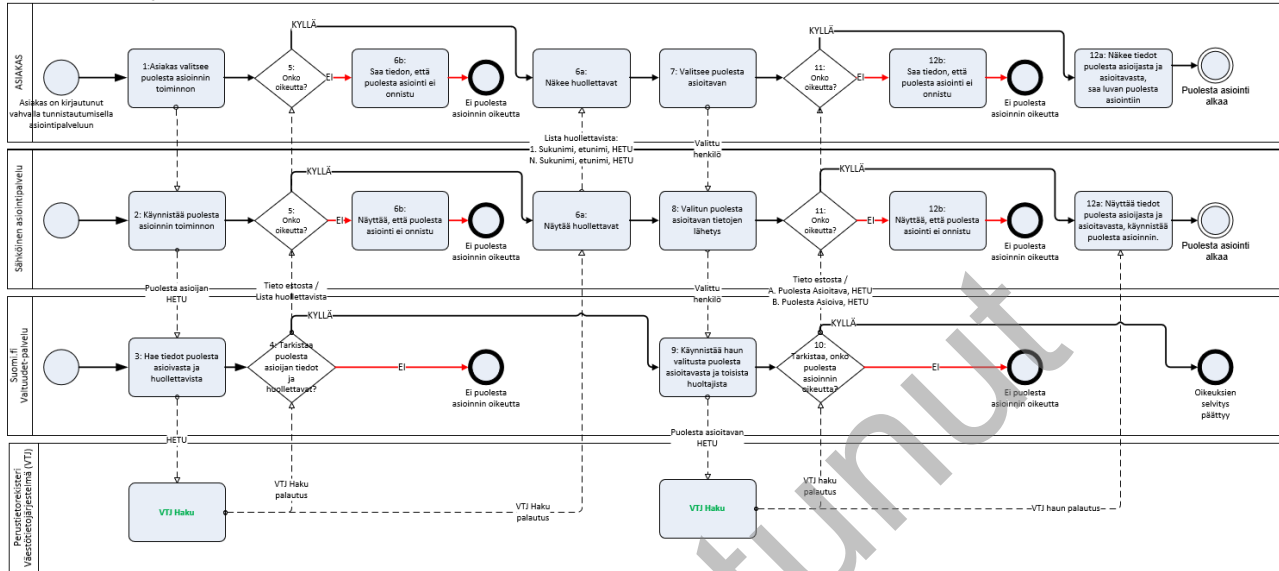
Kuva 5. Oikeuden tarkistus asioidessa alaikäisen puolesta, huoltajuuden tarkistuksen kaksivaiheisuus

3.2.1 Huoltajan puolesta-asiointin oikeuden tarkistus sähköisessä asiointissa

Seuraavassa on kuvattu sähköisesti tapahtuva huollettavan puolesta asiointin prosessi.

Huollettavan alaikäisen puolesta-asiointin oikeuden tarkistus 8.10.2018

Kuva 6. Tarkistusprosessi huoltajanoikeudesta asioida huollettavan puolesta

Kummassakin vaiheessa Suomi.fi-valtuudet päätelee sääntömoottorin perusteella, onko puolesta-asiointiin oikeutta. Sääntömoottorin päättelysäännöt konfiguroidaan kunkin Suomi.fi-valtuuksia käyttävän sähköisen asiointipalvelun tarpeiden ja vaatimusten pohjalta.

LÄHTÖTILANNE: Puolesta-asioiva on kirjautunut vahvalla tunnistautumisella sähköiseen asiointipalveluun.

1: Puolesta-asioiva valitsee puolesta-asiointin toiminnon [PUOLESTA-ASIOIVA]

Puolesta-asioiva käynnistää prosessin valitsemalla sähköisessä asiointipalvelussa puolesta-asiointin toiminnon. Tämä voi tapahtua esim. painiketta tai linkkiä painamalla.

2: Käynnistää puolesta-asiointin toiminnon [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU]

Sähköinen asiointipalvelu käynnistää prosessin kutsumalla Suomi.fi-valtuuksia.

3: Hae tiedot Puolesta-asioivasta ja huollettavista [SUOMI.FI-VALTUUDET]

Suomi.fi-valtuudet hakee huollettavien tiedot. Haussa tarkistetaan Puolesta-asioivan tiedot ja haetaan hänen huollettavana olevat henkilöt.

4: Tarkista puolesta-asioivan tiedot ja huollettavat [SUOMI.FI-VALTUUDET]

Suomi.fi-valtuudet hakee puolesta-asioivan huollettavana olevat henkilöt rekisteristä. Suomi.fi-valtuudet palauttaa tiedot sekä sääntömoottorin tuloksen (K/E) sähköiselle asiointipalvelulle.

5: Onko oikeutta? [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU/PUOLESTA-ASIOIVA]

Sähköinen asiointijärjestelmä saa Suomi.fi-valtuuksilta sääntömoottorin tuloksen ja/tai listan huollettavista.

Prosessin vaihtoehtoiset etenemistavat:

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Sääntömoottori: Kyllä	Sääntömoottori: Ei
6a: Näyttää huollettavat [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU] / Näkee huollettavat [PUOLESTA-ASIOIVA] Puolesta-asioiva näkee sähköisen asiointipalvelun näyttämät huollettavat > PROSESSI JATKUU	6b: Ilmoittaa, että huollettavia ei ole tai puolesta-asiointi ei onnistu [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU] / Saa tiedon, että puolesta-asiointi ei onnistu [PUOLESTA-ASIOIVA] Sähköinen asiointipalvelu ilmoittaa, että puolesta-asiointi ei onnistu. > PROSESSI PÄÄTTY

7: Valitsee henkilön, jonka puolesta asioidaan [PUOLESTA-ASIOIVA]

Puolesta-asioiva valitsee huollettavien listasta henkilön, jonka puolesta haluaa asioida.

8: Valitun huollettavan tietojen lähetys [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU]

Sähköinen asiointipalvelu välittää huoltajan valitseman huollettavan henkilötunnuksen Suomi.fi-valtuuksille.

9: Käynnistää tarkentavan haun valitusta huollettavasta ja toisista huoltajista [SUOMI.FI-VALTUUDET]

Suomi.fi-valtuudet käynnistää haun kyselyllä. Haussa tarkistetaan huoltajan tietoja, huollettavan sekä muiden huoltajien tietoja seuraavan taulukon mukaisesti.

10: Tarkistaa, onko puolesta-asioinnin oikeutta? [SUOMI.FI-VALTUUDET]

Suomi.fi-valtuudet tarkistaa hakukyselyn tietojen perusteella, onko puolesta-asiointiin oikeutta.

Suomi.fi-valtuudet palauttaa sääntömoottorin tuloksen (K/E) asiakasjärjestelmälle sekä perustelut mahdolliselle puolesta-asioinnin estolle.

Puolesta-asioinnin konfiguroinnissa voidaan vielä sopia siitä tarkkuustasosta, jolla sääntömoottorin tulosten informaatiota palautetaan sähköiselle asiointipalvelulle.

11: Onko oikeutta? [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU/PUOLESTA-ASIOIVA]

Sähköinen asiointijärjestelmä saa Suomi.fi-valtuuksilta sääntömoottorin tuloksen ja/tai tiedot puolesta-asioivasta ja siitä henkilöstä, jonka puolesta asioidaan.

Prosessin vaihtoehtoiset etenemistavat:

Sääntömoottori: Kyllä	Sääntömoottori: Ei
12a: Näyttää tiedot puolesta-asioivasta jähenkilöstä, jonka puolesta asioidaan, käynnistää puolesta- asioinnin [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU] / Näkee tiedot puolesta-asioivasta ja henkilöstä, jonka puolesta asioidaan, saa luvan puolesta-asiointiin [PUOLESTA-ASIOIVA] Puolesta-asioiva näkee sähköisestä asiointipalvelusta	12b: Ilmoittaa, että puolesta-asiointi ei onnistu [SÄHKÖINEN ASIOINTIPALVELU] / Saa tiedon, että puolesta-asiointi ei onnistu [PUOLESTA-ASIOIVA] Sähköinen asiointipalvelu ilmoittaa asiakkaalle, että puolesta- asiointi ei onnistu. > PROSESSI PÄÄTTY

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Sääntömoottori: Kyllä	Sääntömoottori: EI
myönteisen hakutuloksen > PROSESSI JATKUJ	

PÄÄTÖS: Sähköisellä asiointipalvelulla on tiedot sekä siitä henkilöstä, jonka puolesta asioidaan että puolesta-asioivasta. Puolesta-asiointi voidaan aloittaa, jos huoltajuus on vahvistettu eikä puolesta-asioinnille ole muuta estettä.

3.2.2. Huoltajan puolesta-asioinnin oikeuden tarkistus asiointipisteessä

Puolesta-asioinnin määrittelyn painopiste on sähköisen puolesta-asioinnin mahdollistamisessa. Huomattava osa puolesta-asioinnista tapahtuu edelleen asioitaessa fyysisesti palveluntarjoajan asiointipisteissä. Asiointipisteessä asioinnin tavoitteena on, että puolesta-asioinnin oikeuden tarkistaminen tehdään sähköisesti. Tämä edellyttää, että Suomi.fi-valtuuksiin rakennetaan käyttöliittymä, josta sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilöt pystyvät tarkistamaan alaikäisen huoltajuussuhteet. Ensimmäinen versio tästä Suomi.fi-tarkistuspalvelusta on jo käytössä.

4. Valtakirja-asiointi

4.1. Yleistä

Valtuutuksen käytännöistä säädetään lähinnä varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetussa laissa (228/1929). Valtakirjan avulla henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön tekemään oikeustoimia itsensä puolesta. Mikäli valtuutettu ylittää toimivaltansa, ei valtuutetun tekemä toimi sido valtuuttajaa. Muilta osin valtakirjakäytännöt perustuvat lähinnä oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuudessa esitettyihin kannanottoihin.

Valtakirjaan tulee kirjata valtakirjan antaja, valtuutettu, valtuutuksen alku- ja loppumispäivämäärä sekä valtuutuksen kohde. Seuraavassa on listattu tarkemmin valtakirjan sisältö:

- **valtuuttaja** (päämies, valtakirjan antaja)
 - henkilötunnus, sukunimi, etunimet
 - oikeustoimikelpoisuuden tarkistus
- **valtuutettu** (asiamies, valtakirjan saaja)
 - henkilötunnus, sukunimi, etunimet
 - oikeustoimikelpoisuuden tarkistus
- **valtuutuksen alkamisaika**
 - PP/KK/VVVV
- **valtuutuksen päättymisaika**
 - PP/KK/VVVV
- **valtuutuksen kohde**
 - asiakategoria
 - valtuuskoodi
 - toimivallan kuvaus

Valtuuttamisen kansallinen ratkaisu on toteutettu osana Suomi.fi-palvelua. Suomi.fi-valtuudet tarjoaa palvelun valtakirjapohjaisen puolesta-asioinnin kokonaisuuteen. Suomi.fi-valtuuksissa kansalainen voi laatia ja perua valtuutuksen edellyttämän valtakirjan. Valtakirjan tekeminen edellyttää kansalaiselta vahvaa tunnistautumista. Jatkokehityskohteena Suomi.fi-valtuuksissa on mahdollistaa valtakirjojen tekeminen myös niille henkilöille, joilla ei ole vahvan tunnistautumisen vaatimia laitteita tai taitoja. Käytännössä tämä edellyttää käyttäytymisen tarjoamista viranomaiselle, joka tekee Suomi.fi-valtuuksiin valtakirjan tunnistetulle henkilölle hänen puolestaan.

Lisätietoja Suomi.fi-valtuuksia hyödyntäville organisaatioille löytyy verkkosivuilta:

<https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/>. Kansalaisille suunnattu palvelu löytyy verkkosivuilta:

<https://www.suomi.fi/valtuudet-tunnistaudu/>.

Valtuutuksen kohdentamisessa hyödynnetään valtuuskoodistoa. Valtuuskoodilla ja sen kuvauksella rajataan valtuuden toimivalta, eli mitä asiaa valtuutus koskee. Valtuuskoodisto on kansallinen toimialariippumaton koodisto, joka on rakennettu Suomi.fi-valtuuksiin. Valtuutuksen rakenteisuus ja ilmaiseminen yhdenmukaisten koodien avulla on välttämätöntä, jotta valtuutusta voidaan hyödyntää ilman ihmisen tekemää tapauskohtaista tulkintaa. Valtuuskoodilla ja toimivallan kuvauksella rajataan valtuuden toimivalta,

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

eli mitä asiaa valtuutus koskee. Valtuuskoodit luokitellaan asiakategorioihin, joilla helpotetaan valtuuskoodien ryhmittelyä ja löydettävyyttä asiakkaiden näkökulmasta. Asiakategoria toimii vain luokittelun apuvälineenä, sillä ei ole suoraa tekemistä itse valtuuttamisen kohdentamisen kanssa.

Suomi.fi-valtuuksien osalta on kansallisesti ja toimialariippumattomasti linjattu, että valtuuttamisen kohdentamisen lähtökohtana on asia ("mitä", ei "miten"), johon valtuutus annetaan. Valtuutuksella ei rajata organisaatiota tai asiointikanavaa. Valtuutuksen syvyyttä ei lähtökohtaisesti tai pääsääntöisesti rajata. Tämä tarkoittaa sitä, että katseluoikeuksiin ja asiointioikeuksiin ei tehdä erikseen valtakirjoja. Yhteenvetona asiakategorioista, valtuuskoodista ja toimivallan kuvauksesta voidaan sanoa [6]:

- Asiakategoria ryhmittelee valtuuskodeja, mutta sitä ei käytetä itse valtuuttamisen kohdentamisessa
- Valtuuskoodilla rajataan valtuuden toimivalta
- Toimivallan kuvauksella kuvataan valtuuden toimivalta

Valtuuskoodi ja toimivallan kuvaus tulisi luoda valtuuttajan ja valtuutetun näkökulmasta sellaisiksi, että kunkin valtuuden merkitys on riittävän ymmärrettävä. Valtuuskoodin kuvausten on [6]:

- oltava selkeitä ja helposti ymmärrettäviä
- kerrottava, mitä kyseisen valtuuden antaminen käytännössä tarkoittaa valtuuttajalle ja mitkä ovat valtuutetun oikeudet
- vastattava kysymykseen "mitä" (ei "miten"). Kuvauksessa ei tule viitata mihinkään yksittäiseen palveluun tai sen toimintoon, vaan kuvauksen tulee selvittää, mitä valtuuden avulla voi tehdä.
- oltava lakien ja alan sopimusten mukaisia

4.2. Terveydenhuollon valtuutus ja valtuuskoodi

Terveydenhuollossa valtuutus kohdennetaan kattavasti Terveydenhuollon asioiden hoitoon. Taulukossa alla on eritelty Terveydenhuollon asioiden hoitamista koskevan valtuutuksen asiakategoria, valtuuskoodi ja toimivallan kuvaus.

Asiakategoria
Sosiaali- ja terveydenhuolto
Valtuuskoodi
Terveydenhuollon asioiden hoito
Toimivallan kuvaus
<i>Tällä valtuudella valtuutettu voi asioida terveydenhuoltoon liittyvissä asioissa valtuuttajan puolesta. Valtuutettu voi:</i>
<ul style="list-style-type: none">• <i>katsella valtuuttajan terveydentilaa koskevia tietoja</i>• <i>tehdä ja muuttaa terveydenhuollon ajanvarauksia</i>• <i>ilmoittaa ja vastaanottaa valtuuttajan terveydentilaan liittyviä tietoja.</i>

Terveydenhuollon valtuutuksen toimivallan kuvaus "katsella valtuuttajan terveydentilaa koskevia tietoja" pitää sisällään kaikki terveydenhuollon palveluiden piiriin kuuluvat tiedot, mukaan lukien oikeuden katsella henkilön lääkitystietoja.

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Terveydenhuollon valtuutuksen kohdentamisessa pohdittiin erilaisia vaihtoehtoja valtuutuksien rajaamiselle. Keskustelujen kautta terveydenhuollossa päädyttiin linjaamaan, että valtuutus kohdennetaan kattavasti terveydenhuollon asioiden hoitoon.

Käytännössä rajatumpi valtuutus todettiin sangen haasteelliseksi. Yksittäisten toimintojen valtuuttaaminen pirstoisi valtuuttamisen pieniin osiin, joiden rajaaminen käytännössä aiheuttaisi valtuuttamisen monimutkaistumista.

Terveydenhuollon osalta tutkittiin olemassa olevan Sosiaali- ja terveysalan palvelunimikkeistön hyödyntämistä tai diagnoosipohjaista valtuutuksen kohdentamista. Kumpikaan näistä kohdentamistavoista ei soveltunut valtuutuksen kohdentamiseen. Palvelunimikkeistöön on sisäänkirjoitettu toimijajako ja se pilkkoo luonnolliset hoitoketjut. Nämä molemmat asiat ovat vastoin kansallisesti linjattua asiapohjaista valtuuttamisen peruslinjaa. Diagnoosipohjaisen kohdentamisen ongelmana on tietojen näyttämisen rajaaminen diagnoosikohtaisesti.

4.3. Apteekkiasioinnin valtuutus ja valtuuskoodi

Terveydenhuollon asioiden hoitamista koskevan valtuutuksen lisäksi tulee käyttöön erillinen apteekkiasiointia koskeva valtuutus. Tällä valtuutuksella henkilö voi valtuuttaa toisen henkilön asioimaan puolestaan apteekissa ja apteekin sähköisissä palveluissa. Terveydenhuollon asioiden hoitoa koskeva valtuutus ei mahdollista puolesta-asiointia apteekeissa.

Taulukossa on eritelty apteekkiasioinnin hoitamista koskevan valtuutuksen asiakategoria, valtuuskoodi ja toimivallan kuvaus.

Asiakategoria
Sosiaali- ja terveydenhuolto
Valtuuskoodi
Apteekkiasiointi
Toimivallan kuvaus
<p>Tällä valtuudella valtuutettu voi asioida apteekissa valtuuttajan puolesta. Valtuutettu voi:</p> <ul style="list-style-type: none">• noutaa lääkkeen apteekista valtuuttajan puolesta• pyytää apteekissa valtuuttajan reseptin uusimista• pyytää apteekkia tarkastamaan valtuuttajan reseptitietoja ja lääkkeisiin liittyviä etuustietoja ja antamaan näistä tietoja valtuutetulle• antaa suostumuksen valtuuttajan reseptin mitätöintiin apteekissa• pyytää yhteenvedon valtuuttajan resepteistä.

4.4. Sosiaalihuollon valtuutus ja valtuuskoodi

Sosiaalihuollossa valtuutus kohdennetaan kattavasti sosiaalihuollon asioiden hoitoon. Valtuutettu edustaa valtuuttajaa sosiaalihuollon asioiden hoitamisessa. Taulukossa alla on eritelty Sosiaalihuollon asioiden hoitamista koskevan valtuutuksen asiakategoria, valtuuskoodi ja toimivallan kuvaus.

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Asiakategoria
Sosiaali- ja terveydenhuolto
Valtuuskoodi
Sosiaalihuollon asioiden hoito
Toimivallan kuvaus
<i>Tällä valtuudella valtuutettu voi:</i> <ul style="list-style-type: none">• <i>katsella valtuuttajan sosiaalihuollon asiakastietoja</i>• <i>hakea sosiaalipalveluja valtuuttajan puolesta</i>• <i>saada tiedon valtuuttajaa koskevista sosiaalihuollon päätöksistä</i>• <i>Ilmoittaa ja vastaanottaa valtuuttajan sosiaalihuoltoon liittyviä tietoja</i>

Sosiaalihuollossa päädyttiin seuraaviin perusteluihin linjaamaan, että valtuutuksen kohdentamisessa käytetään kattavaa valtuuskoodistoa:

- Sekä päämiehen että valtuutetun on helppo ymmärtää, mitä valtuutus koskee
- Aloitusvaiheessa on parempi aloittaa yksinkertaisella mallilla, lisätarpeita kertyy kokemuksen myötä
- Kansallinen malli toimii laajana kokonaisuuden kattavana valtuutuksena, joka on peruslähtökohta paikallisille sovelluksille

Kattava valtuuskoodi koskee kaikkia asiakastietoja, joita asiakkaasta on sosiaalihuollossa tallennettu. Valtuutetulla on oikeus nähdä samat valtuuttajan asiakastiedot, jotka valtuuttaja itsekin näkee. Sosiaalihuollon ammattihenkilö voi estää tiettyjen asiakirjojen näkymisen asiakkaalle, mikä estää myös valtuutetun näkemästä tietoja.

Kattavan valtuutuksen ongelmina nähtiin muun muassa asiakkaan mahdollinen aikaisempi sosiaalihuollon asiakkuus, jota valtuuttaja ei haluaisi valtuutetun näkevän tai asiakkaan muu mahdollinen asiakkuus, mihin hän ei halua antaa valtuutusta. Kokemuksen myötä valtuuskoodia voidaan päivittää.

Kokonaisuuden kattavan valtuuskoodin lisäksi valtuuskoodin kohdentamisessa pohdittiin muitakin vaihtoehtoja: palvelutehtäväkohtaisesti annettua valtuutusta ja rajattua sosiaalipalvelukohtaisesti annettua valtuutusta. Palvelutehtäväkohtainen valtuutus tarkoittaisi sitä, että asiakas valtuuttaisi henkilön toimimaan puolestaan esimerkiksi vain vammaispalveluun liittyvissä asioissa.

Perusteluina sille, miksi palvelutehtäväkohtaista rajausta ei toteutettu, olivat seuraavat tekijät:

- Palvelutehtävät eivät ole välttämättä kovin selkeitä kansalaisille
- Monet sosiaalipalvelut sisältyvät useaan palvelutehtävään
- Asiakas voi kuulua useaan palvelutehtävän piiriin
- Sekaannusten mahdollisuus on suuri ilman sosiaalihuollon rakenteen syvällistä tuntemusta

Rajatussa sosiaalipalvelukohtaisessa valtuutuksessa otettiin esimerkiksi toimeentulotukipalvelu, jossa puolesta-asiointi on yleistä. Ongelmana sosiaalipalvelukohtaisessa kohdentamisessa nähtiin:

- Sosiaalipalvelukohtainen valtuutus on liian tarkalle ja yksityiskohtaiselle tasolle menevä rajausta, joten sitä ei nähty järkevänä vaihtoehtona toteuttaa alkuvaiheessa
- Muita mahdollisia sosiaalipalvelukohtaisia tarpeita voi nousta (helpoin perustelu), jolloin päivittäminen on työlästä. Koko sosiaalihuollon sähköisen puolesta-asiointiin toimintamalli on paras ensin vakiinnuttaa.

4.5. Asiakategoriat

Sosiaali- ja terveydenhuolto muodostavat yhden yhtenäisen asiakategorian (Kuva 7.). Yhdistetty asiakategoria sitoo yhteen asiakkaan näkökulmasta toisiaan lähellä olevat terveydenhuollon, sosiaalihuollon ja apteekkiasioinnin. Asiakategoriajaolla ei kuitenkaan ole suoraa vaikutusta itse valtuuttamiseen. Valtuuttamisen kohdentamisessa ainoa vaikuttava tekijä on valtuuskoodi.

ASIAKATEGORIA		
Valtuuskoodi	☐	Sosiaali- ja terveydenhuolto
Valtuuskoodi	☐	Terveydenhuollon asioiden hoito
Valtuuskoodi	☐	Sosiaalihuollon asioiden hoito
	☐	Apteekkiasiointi

Kuva 7. Asiakategoriat

4.6. Valtakirjan luominen ja valtakirjalla asiointi

Suomi.fi-valtuudet tarkistaa eri osapuolten puolesta asiointiin valtuudet kuvan 8. mukaisesti. Tarkastus tehdään valtakirjaa luotaessa ja valtakirjalla asioidessa. Kuvaan vihreällä merkityt kohdat mahdollistavat valtakirjan luomisen ja punaisella olevat estävät sen.

VALTUUTTAJA (PÄÄMIES)	VALTUUTETTU (ASIAMIES)
ELOSSA HETU voimassa	ELOSSA HETU voimassa
EDUNVALVONNASSA	EDUNVALVONNASSA

Kuva 8. Valtakirjalla asiointiin liittyvä säännöstö

Suomi.fi-valtuudet tarkistaa, löytyvätkö valtuuttajan ja valtuutetun henkilötunnukset väestötietojärjestelmästä ja ovatko henkilöt elossa. Valtuuttaja ja valtuutettu eivät kumpikaan saa olla edunvalvonnassa.

Jos valtuuttajalle ja valtuutetulle määrätään edunvalvoja valtuuttajan valtuutetulle valtakirjan luomisen jälkeen, valtakirja raukeaa eli valtuutettu ei voi asioida enää valtuuttajan puolesta.

Suomi.fi-verkkosivuilla käydään läpi henkilön puolesta asiointi ja henkilön valtuuttaminen, muun muassa valtakirjan luominen valtuuttajan käynnistämänä: <https://www.suomi.fi/sivu/henkilon-puolesta-asiointi-ja-henkilon-valtuuttaminen>

5. Sähköiseen puolesta-asiointiin liittyvät linjaukset sosiaali- ja terveydenhuollossa

Alla esitetään linjaukset, jotka liittyvät sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisen puolesta-asioinnin toteutuksiin sekä kerrotaan puolesta-asioinnin teknisistä reunaehdoista. Suomi.fi-valtuuksiin määriteltävät säännöt konfiguroidaan sosiaali- ja terveydenhuollon osalta vastaamaan kyseisiä linjauksia. Konfiguroinnin päätarkoitus on mahdollistaa Suomi.fi-valtuuksien hyödyntäminen kansallisella tasolla mahdollisimman toimialariippumattomasti. Tarvittaessa ja erityisistä syistä sosiaali- ja terveydenhuollon yhteisiä sääntöjä voidaan muokata palvelukohtaisesti.

Alla esitetyt periaatteet on esitetty sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeiden ja linjausten pohjalta. Muilla toimialoilla laadittavat säännöt voivat poiketa esitetyistä. Linjaukset tarkistettiin ja päivitettiin tämän työn yhteydessä ja varmistettiin niiden soveltuvuus myös sosiaalihuoltoon. Erot sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välillä koskevat lähinnä asiakirjojen metatietoja, joten linjauksia voidaan pitää yleispätevinä. Osa linjauksista on määritelty Suomi.fi-valtuuksissa huollettavan henkilön puolesta asioinnin sääntömootoriksi sekä valtakirja-asioinnin sääntöksi.

Suomi.fi-valtuuksien sääntömootorin version voi tarkistaa verkkosivuilta:

<https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/tekninen-aineisto/saantomootori-henkilon-puolesta-asiointi/> [9]

5.1. Puolesta-asiointia koskevat linjaukset ja rajaukset

Puolesta-asiointiin liittyy linjauksia ja rajauksia, jotka liittyvät tietojen luovutukseen ja niitä noudatetaan poikkeuksetta. Linjaukset ja rajaukset perustuvat muun muassa lakeihin ja asetuksiin.

Puolesta-asioiva henkilö asioi pääsääntöisesti kuten päämiehensä. Hän näkee samat tiedot kuin päämies ja voi tehdä samoja oikeustoimia ja tahdonilmaisuja, ellei lainsäädännössä kyseinen oikeustoimi ole korostetusti henkilökohtainen. Puolesta-asioivalle näytetään terveydenhuollon erityissuojattavat tiedot sekä päämiehen luovutuskiellolla suojaamat tiedot. Puolesta-asiointi ei edellytä suostumusta (Kanta-palveluissa). Alaikäisen huoltajalle ei näytetä tietoja, joiden luovuttamisen alaikäinen on kieltänyt.

Puolesta-asioiva henkilö samaistuu päämieheen puolesta asioinnin tilanteessa, joten päämiehen ja puolesta-asioivan sähköisissä palveluissa kirjaamia tietoja ei ole pääsääntöisesti tarvetta eritellä.

Puolesta-asioinnin tilanteet tulee aina pystyä lokittamaan ja selvittämään tarvittaessa jälkikäteen.

Kuolleiden henkilöiden puolesta ei ole mahdollista asioida. Eri asiointikanavia on käytettävä tilanteissa, joissa kuolleen henkilön asiakasasiakirjoja tai potilastietoja on tarve ja oikeus päästä näkemään sekä on tarve hoitaa asioita kuolleen henkilön puolesta. Asiasta on säädetty potilaslain 13 §:n 3 mom. 5 kohdassa sekä laissa kuolemansyyntä selvittämisestä (1973/459). Käytännössä kuolleen henkilön asiakirjoihin sisältyvien tietojen saaminen edellyttää aina kirjallisen perustellun hakemuksen toimittamista sosiaali- ja terveydenhuollon toimintayksikköön ja siellä asiasta tehtävää päätöstä. [1]

Toisen osapuolen tietoja sisältäviä potilas- ja asiakasasiakirjoja ei näytetä puolesta-asioivalle. Terveydenhuollossa potilasasiakirjat, jotka sisältävät tietoja toisesta osapuolesta (esim. toisesta vanhemmasta) on erikseen merkitty asiakirjan kuvailutietoihin. Näitä tietoja ei näytetä päämiehelle itselleen eikä myöskään puolesta-asioivalle. [1] Sosiaalihuollossa yhteisen asian asiakirjoja ei näytetä puolesta-asioivalle, mikäli hän ei itse ole asiakas kyseisellä asiakirjalla.

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

Viivästettyjä asiakirjoja ei näytetä puolesta-asioivalle. Sosiaali- tai terveydenhuollon ammattihenkilön toimesta viivästettyjä tietoja ei esitetä asiakkaalle, potilaalle eikä myöskään puolesta-asioivalle henkilölle. Viivästyksen päättymisajan jälkeen asiakirjat näytetään myös puolesta-asioivalle. [1]

Sosiaalihuollossa erityissisällöksi merkittyjä asiakirjoja ei näytetä henkilölle itselleen, eikä tämän puolesta asioivalle henkilölle. Erityissisältö on metatieto siitä, sisältääkö yksittäinen asiakirja tietoja, joita ei näytetä asiakkaalle. Tieto tuotetaan kirjaamisvaiheessa. Erityissisältö on mahdollista merkitä myös asiakkohtaisesti, jolloin erityissisältö periytyy automaattisesti asiakastietojärjestelmissä asiaan liittyviin asiakirjoihin. [3]

Eri palveluiden välillä (esim. Hyvis ja Omakanta) ei voi jatkaa puolesta-asiointia ilman että puolesta-asioinnin oikeus tarkastettaisiin uudestaan. Yhteenliittymä palveluiden välille voidaan mahdollisesti toteuttaa myöhemmin. Eri palveluilla voi kuitenkin tulevaisuudessa olla eri tarkistussäännöt puolesta-asioinnin oikeutukseen, joten yhdistäminen ei välttämättä ole toteutettavissa. [1]

5.2. Alaikäisen puolesta-asiointiin liittyvät linjaukset ja rajaukset

Tiedonsaantioikeus ei tuo suoraan oikeutta sähköiseen puolesta-asiointiin. Jos toinen vanhemmista on lapsen yksinhuoltaja, huoltaja voi käyttää yksin päätösvaltaa lapsen asioissa. Toiselle vanhemmalle voidaan kuitenkin vanhempien sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä vahvistaa oikeus saada lasta koskevia tietoja viranomaisilta. Tämä ei kuitenkaan mahdollista puolesta-asiointia sähköisissä asiointipalveluissa. Vanhemman, joka ei ole huoltaja, on osoitettava oikeutensa vahvistetulla sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä, koska tiedonsaantioikeutta ei kirjata väestötietojärjestelmään. Haasteena on se, että tiedonsaantioikeus ei oikeuta muuta kuin tiedon lukemiseen, ei varsinaiseen puolesta-asiointiin. [1]

Hoidostaan päättämään kykenevä alaikäinen voi kieltää potilastietojensa luovuttamisen. Alaikäisen puolesta tapahtuvaan asiointiin liittyy olennaisesti potilaslain (785/1992) 9 §:n 2 momentissa mainittu ala-ikäisen oikeus kieltää potilastietojensa antaminen huoltajille tai muulle lailliselle edustajalleen, jos alaikäinen potilas on ikäänsä ja kehitystasoonsa nähden kykenevä päättämään hoidostaan, Sähköisten asiointipalveluiden tulee huomioida nämä vaatimukset ottaessaan käyttöön puolesta-asiointia omassa palvelussaan. [1] Kun alaikäinen täyttää 18 vuotta, tiedot eivät enää näy huoltajalle.

THL on määrittellyt erillisessä määrittelyjulkaisussa, miten alaikäisen tiedot näytetään huoltajalle ja mitkä ovat alaikäisen mahdollisuudet kieltää tietojensa näyttämisen huoltajille terveydenhuollossa. [2].

Alaikäisen puolesta asioiva ei voi rajoittaa potilastiedon luovutusta koskevia suostumuksia tai tehdä kieltoja. Potilaslain 9§:n 4 momentin mukaisesti potilaan huoltajalla ei ole oikeutta kieltää alaikäisen potilaan henkeä tai terveyttä uhkaavan vaaran torjumiseksi annettavaa tarpeellista hoitoa. Koska potilasasiakirjat voivat sisältää alaikäisen hengen tai terveyden kannalta tarpeellista tietoa, on tämän perusteella katsottu, että vanhemmat eivät saa kieltää lasta koskevien tietojen luovutusta.

Sosiaalihuollossa lähtökohtaisesti kaikki alle 18-vuotiaan lapsen tiedot näytetään huoltajalle.

Sosiaalihuollossa tietojen näyttämisen voi olla ongelmallista iästä riippumatta, joten asia on harkittava tilannekohtaisesti. Tietojen rajoittaminen hoidetaan alaikäisen tahdon ja/tai sosiaalihuollon ammattihenkilön harkinnan mukaisesti. Asiakirjalain 12 §:n ja asiakaslain 11 §:n mukaan alaikäinen voi kieltää asiakastietojen antamisen huoltajalleen. Kielto ja sen perusteeksi esitetty syy ja kielto-oikeuden epäminen on kirjattava asiakirjaan.[3]

Huollonjakoon liittyvät sopimukset tai määräykset voivat rajoittaa mahdollisuutta huoltajan tekemään puolesta-asiointiin. Lastenvalvojan vahvistamin sopimuksin voidaan sopia vain yhteishuollosta tai

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

yksinhuollosta. Käräjäoikeus voi päättää tämän lisäksi myös muista huoltajien välisistä sopimuksista, esim. tehtävien jaosta, myös tilanteissa, joissa lähtökohtana olisi ollut yksinhuolto. Käräjäoikeus antaa tällöin päätöksessä yksilöityjen huoltajan tehtävien osalta päätösvallan yksin toiselle vanhemmalle. Tuomioistuimen tehtäväjakomääräys voi koskea päätöksentekoa esimerkiksi nimestä, päivähoitopaikasta, koulusta, terveydenhoidosta, uskonnosta ja/tai passista. Väestötietojärjestelmään rajoitetusta yhteishuollosta kirjataan vain tieto siitä, että "huolto on jaettu". [1] Mikäli huoltajuudesta on olemassa joko huollonjakosopimus tai huollonjakomääräys, riippuu sopimuksen tai määräyksen sisällöstä, pystyykö huoltaja asioimaan lapsensa puolesta. Huollonjako voidaan sopia usealla eri tavalla.

- Puolesta-asiointi on mahdollista, mikäli on sovittu vain lapsen asumisjärjestelyistä.
- Jos lapsen huollosta on sopimus tai määräys, jossa otetaan kantaa muihinkin kuin pelkästään lapsen asumiseen liittyviin asioihin, huoltaja ei voi asioida palvelussa lapsensa puolesta.
- Tähän on poikkeus; jos lapsella näkyy väestötietojärjestelmässä vain yksi huoltaja, tuo huoltaja pääsee asioimaan lapsensa puolesta silloinkin, kun vapaassa tekstikentässä on merkitty tietoa tai erityisehtoja. Huollonjakosopimuksen tai -määräyksen sisältöä ei tallenneta väestötietojärjestelmään vielä sellaisessa muodossa, että tietojärjestelmät pystyisivät tarkistamaan sopimuksen sisällön. Huoltajat voivat asioida lapsen puolesta, jos on sovittu pelkästään lapsen asumisesta tai jos hän on lapsen yksinhuoltaja.

Alaikäinen huoltaja voi asioida huollettavansa puolesta.

Alaikäisen huostaanotto ei vaikuta puolesta-asiointiin Omakannassa. Huoltajalla on oikeus asioida lapsen puolesta, jos hänet on merkitty lapsen huoltajaksi Väestötietojärjestelmässä. Jos huostaanottotilanne on sellainen, että lapsen turvallisuus vaarantuu huoltajille Omakannassa näkyvistä tiedoista, ja joudutaan tekemään päätös lapsen olinpaikan ilmoittamatta jättämisestä, tulee lapsen tietojen näkymistä viivästyä Omakannasta. Tällöin on suositeltavaa hakea lapselle turvakielto, joka estää puolesta-asiointin sähköisissä palveluissa. Lastensuojelulain 45.1 §:n nojalla sosiaalitoimi voi hakea lapselle turvakieltoa.

Puolesta-asiointi tilanteessa, jossa henkilöillä on voimassa oleva turvakielto, on rajattu sähköisen puolesta-asiointin ulkopuolelle lukuun ottamatta tilannetta, jossa asiamiehellä itsellään on turvakielto. Potilas- ja asiakasasiakirjat ja sähköisissä asiointipalveluissa näkyvät henkilön perustiedot voivat sisältää turvakiellon alaista tietoa, kuten osoite- ja muita yhteystietoja. Asiointipalvelun sisältämissä tiedoissa voi näkyä myös päämiehen muiden asianhoitajien tietoja, jotka ovat turvakiellon alaisia. Turvakielto-rajote on riippuvainen asiointipalvelun tarjoamasta sisällöstä ja toiminnallisuudesta ja sääntö on konfiguroitava palvelukohtaisesti asiointipalvelun liittyessä Suomi.fi-valtuuksiin. [1] [9]

5.3. Valtakirja-asiointia koskevat linjaukset

Valtakirjan voi Suomi.fi-valtuuksissa tehdä täysi-ikäinen täysivaltainen henkilö.

Valtuuttajan ja valtuutetun tulee olla oikeustoimikelpoisia valtuutushetkellä. Oikeustoimikelpoisuus määräytyy jokaisen henkilön kohdalla tekohetkellä sen oikeustoimen mukaan, jota ollaan tekemässä. Oikeustoimen tekijän on kyettävä ymmärtämään ja arvioimaan tekonsa ja sen merkitys. Oikeustoimikelpoisuus voi kuitenkin muuttua valtuutushetkestä, ja tämä tekee oikeustoimikelpoisuuden arvioinnista tilannekohtaisen. [1]

Valtuuttaminen, valtuutuksen peruminen ja muu hallinta on mahdollistettu ensimmäisessä vaiheessa sähköisesti Suomi.fi-valtuuksien kautta. Olisi tärkeä mahdollistaa valtakirjojen luominen esimerkiksi sosiaali- tai terveydenhuollon toimipisteissä myös niille, joilla ei ole sähköisen tunnistautumisen välineitä. Suomi.fi-

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

valtuuksien on tarkoitus jatkossa tarjota käyttöliittymä sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilöille valtakirjojen tekemiseen päämiehen puolesta.

Sekä valtuuttaja että valtuutettu voivat aloittaa sähköisen valtuutusprosessin.

Valtuuttaja voi valtuuttaa yhden tai useamman henkilön asioimaan hänen puolestaan.

Sähköisessä valtuutuksessa on sekä alkamis- että päättymisaika. Valtuutuksen voimassaolon maksimiaika on 25 vuotta luomispäivästä alkaen. Valtuuden voi määritellä alkavaksi myös tulevaisuudessa.

Valtuutetun ei tarvitse erikseen hyväksyä hänelle osoitettua valtakirjaa, jotta valtuutus tulisi voimaan. Valtuutus tulee voimaan, kun valtuuttaja (päämies) on saanut Suomi.fi-valtuuksista kuittauksen valtuutuksen onnistuneesta tallennuksesta. Valtuutettua informoidaan hänelle osoitetusta valtakirjasta. [1]

Ajankohtainen ohjeistus valtakirja-asiointiin on tarkistettavissa Suomi.fi -verkkosivustolla:

<https://www.suomi.fi/sivu/henkilon-puolesta-asiointi-ja-henkilon-valtuuttaminen>

Vanhentunut

6. Sähköisen puolesta-asiointin ohjeet ja määrittymiset

Taulukko 3. Sähköisen puolesta-asiointin ohjeet ja määrittymiset

Viittaus	Dokumentaatio / sivusto	Kuvaus / käyttötarkoitus	Lähde
[1]	Puolesta-asiointi sosiaali- ja terveydenhuollossa Toiminnallinen määrittely 2016 VANHENTUNUT	Dokumentti kuvaa puolesta-asiointin periaatteet, siihen liittyvät asiointiprosessit ja toiminnalliset vaatimukset. Näiden lisäksi dokumentissa esitellään puolesta-asiointia koskevat sosiaali- ja terveydenhuollon erityiskysymykset ja tehdyt linjaukset. Dokumentti päivitetään tässä määrittelyssä, mm. terveydenhuollon täsmennykset ja sosiaalihuollon lisäys puolesta-asiointiin.	http://www.julkari.fi/handle/10024/129931
[2]	Alaikäisen tietojen näyttäminen huoltajalle terveydenhuollossa Toiminnallinen määrittely 2018	Dokumentissa määritellään, miten terveydenhuollon ammattihenkilö kirjaa alaikäisen asettaman, huoltajille näyttämistä koskevan kiellon Potilastiedon arkistoon ja reseptiin. Dokumentissa kuvataan myös, miten tietoa hyödynnetään terveydenhuollossa, apteekeissa ja Omakannassa, niin että potilaslain vaatimukset alaikäisen oikeudelle kieltää tietojen näkyminen huoltajilta toteutuu.	https://thl.fi/documents/920442/3850406/Alaik%C3%A4isen+tietojen+luovuttaminen+huoltajille+terveydenhuollossa.pdf/ae3af14a-610b-4e7b-a1cb-eb0096591115
[3]	Sosiaalihuollon asiakastietojen näyttäminen asiakkaalle ja asiakkaan puolesta asioivalle huoltajalle Omakannassa	Linjaukset, miten sosiaalihuollon asiakirjat näytetään Omakannassa täysivaltaiselle asiakkaalle, alaikäiselle asiakkaalle sekä alaikäisen asiakkaan huoltajalle.	Tulossa, ei vielä julkaistu

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

[4]	Sosiaalihuollon toiminnalliset määrittelyt: Vaatimukset asiakastietoja käsitteleville tietojärjestelmille.	ATJ:n yleiset vaatimukset	https://www.kanta.fi/jarjestelmakehittajat/sosiaalihuollon-asiakastiedon-arkisto
[5]	suomi.fi-valtuudet	Suomi.fi-valtuudet kansalaispalvelun etusivu	https://www.suomi.fi/valtuudet-tunnistaudu/
[6]	eSuomi.fi: Suomi.fi-valtuuksien käyttöönotto	Suomi.fi-valtuuksien käyttöönoton ohjeet, prosessi ja tekninen aineisto asiointipalveluja tarjoaville järjestelmille.	https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/kayttoonoton-prosessi/
[7]	eSuomi.fi: Suomi.fi-valtuudet	Suomi.fi-valtuuksien esittely	https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/
[8]	Omakannan Omatietovaranto	Omatietovarannon tietosisältö, tietosisällön kehittäminen, Sandbox ympäristöt, hyvinvointisovellusten hyväksymiskriteerit sekä sovelluksen liittäminen Omatietovarantoon.	https://www.kanta.fi/jarjestelmakehittajat/omakannan-omatietovaranto
[9]	eSuomi.fi: Suomi.fi-valtuudet sääntömoottori	Suomi.fi-valtuudet – Sääntömoottori, henkilön puolesta asiointi	https://esuomi.fi/palveluntarjoajille/valtuudet/tekninen-aineisto/saantomoottori-henkilon-puolesta-asiointi/
[10]	Kansallinen koodistopalvelu	Tietosisällöt on julkaistu kansallisessa koodistopalvelussa, mm. luokitukset	https://www.kanta.fi/jarjestelmakehittajat/potilastiedon-arkisto
[11]	THL:n määräykset sosiaali- ja terveydenhuollon tiedonhallinnan vaatimusten yhdenmukaistamiseksi	Tietojärjestelmiin ja tiedonhallinnan ratkaisuihin kohdistuvia olennaisia vaatimuksia yhdenmukaistetaan valtakunnallisesti. Yhdenmukaistaminen ja siihen liittyvät määräykset kohdistuvat ratkaisujen toiminnallisuuteen, yhteentoimivuuteen ja tietoturvasuuteen. Mm: Määräys sosiaali- ja terveydenhuollon	https://thl.fi/web/tiedonhallinta-sosiaali-ja-terveysalalla/maaraykset-ja-maairittelyt/maaraykset

Operatiivisen toiminnan ohjaus –yksikkö OPER

		tietojärjestelmien olennaisista toiminnallisista vaatimuksista (Määräys 02/2016) <ul style="list-style-type: none">• Liite 3b. Kanta-arkistoon liittyvien järjestelmien vähimmäisvaatimusprofiilit (Kanta-arkistosta haettuja tietoja hyödyntävä sovellus)	
[12]	Esiselvitys puolesta asioinnista sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa. Valli, S., Porrasmäe, J. (2013)	Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki	Julkaisematon moniste
[13]	Lastensuojelun käsikirja	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2015)	https://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja .
[14]	Sosiaalialan tiedonhallinnan sanasto	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2017)	https://thl.fi/documents/920442/2940835/Sosiaalialan_tiedon_hallinnan_sanasto_4_0.pdf/1854a756-2662-4f47-80e3-a8b413340fce
[15]	Kanta verkkokoulun sanasto	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2018)	https://verkkokoulut.thl.fi/fi/web/kanta/sanasto
[16]	Mukaillen Valtuuksien sanasto	Suomi.fi (2019)	https://www.suomi.fi/ohjeet-ja-tuki/tietoa-valtuuksista/valtuuksien-sanasto